

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 13/2000 vp

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1998

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 20 päivänä lokakuuta 1999 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen toiminnastaan vuonna 1998 (K 10/1999 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat kertomuksen johdosta olleet kuultavina

- eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja, eduskunnan apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka.

Kertomukseen sisältyvien *perus- ja ihmisoikeusasioita* sekä *telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä kuuntelua* koskevien jaksoiden johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- oikeustieteen kandidaatti Juha Lavapuro
- oikeustieteen lisensiaatti Pekka Lämsineva
- oikeustieteen lisensiaatti Kirsi Piispanen
- vastaava tutkija Maija Sakslin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1998 on huolellisesti laadittu ja selkeä. Kertomuksen rakennetta on viime vuosina kehitetty. Kertomuksen yleiskatsauksellisuutta on lisätty ja yksittäisiä tapauselostuksia tiivistetty. Laillisuusvalvonnasta tehdään selkoa sekä yleisesti että erikseen eri asiaryhmien ja hallinnonalojen osalta. Kertomuksesta saa hyvän kuvan oikeusasiamiehen toiminnasta kertomusvuonna.

Oikeusasiamiehen toimintaan kertomusvuonna on vaikuttanut siirtyminen kahden apulaisoikeusasiamiehen järjestelmään syyskuun alusta 1998.

Kertomusvuonna käsiteltäviksi tulleiden asioiden määrä oli lähes sama kuin edellisvuonna. Kertomusvuoden aikana ratkaistuja asioita sen sijaan oli noin kolmesataa vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Ratkaisemattomien asioiden määrä kertomusvuoden lopussa oli edellisvuotta suurempi. Oikeusasiamiehelle tehtyjen kantelujen keskimääräisestä käsittelyajasta ei kertomuksessa ole tietoja.

Valiokunta ei ole erikseen arvioinut oikeusasiamiehen yksittäisiä ratkaisuja ja kannanottoja.

Perus- ja ihmisoikeudet

Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuotoon lisättiin säännös siitä, että tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo

myös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä oikeusasiamiehen valvontatehtävä on säilytetty uuden, 1.3.2000 voimaan tulleen Suomen perustuslain 109 §:n 1 momentissa.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt vuoden 1995 uudistuksen hengen mukaisena, että oikeusasiamiehen vuotuisen kertomukseen sisällytetään jakso perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta (PeVM 25/1994 vp, s. 6/II). Näistä asioista tehdään selkoa vuotta 1998 koskevan kertomuksen kolmannessa pääjaksossa (s. 40—65).

Kertomuksessa todetaan perus- ja ihmisoikeuksien läpäisevän nykyisin laillisuusvalvonnan koko kentän. Lähes kaikissa oikeusasiamiehen kannanotoissa voidaan erottaa perus- ja ihmisoikeusnäkökulma. Oikeusasiamiehen kannanotto saattaa asian oikeudellisen ratkaisun lisäksi sisältää oikeuspoliittisesti painottuneita pohdintoja sekä näkemyksiä perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamisesta mahdollisissa muissa samankaltaisissa tapauksissa. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta on siten vakiintunut oikeusasiamiehen yhdeksi keskeiseksi tehtäväalueeksi.

Apulaisoikeusasiamies Paunio kiinnittää huomiota (s. 21—23) oikeussuojaongelmiin tapauksissa, joissa julkinen valta on jättänyt sosiaalisten tai sivistyksellisten oikeuksien käytännön toteuttamiseen liittyvät velvoitteensa täyttämättä. Valiokunta yhtyy esitettyyn huoleen ja katsoo, että taloudellisten voimavarojen puute ja julkisen vallan resurssien ohjaaminen eri tarkoituksiin aiheuttaa yleisemminkin ongelmia perusoikeuksien käytännön toteutumiselle. Valiokunta puoltaa olemassa olevien ohjaus-, valvonta- ja sanktiokeinojen aikaisempaa tehokkaampaa käyttämistä tällaisissa tapauksissa. Tarpeen vaatiessa on ryhdyttävä myös lainsäädäntötoimiin uusien oikeussuojakeinojen kehittämiseksi.

Apulaisoikeusasiamies Jonkka arvostelee (s. 24—26) perustellusti vankien asemaa ja oikeuksia koskevan sääntelyn alhaista säädösta-soa (ks. myös PeVL 12/1998 vp).

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen kuuntelu

Pakkokeinolain 5 a luvun 15 §:n mukaan sisäasiainministeriön on annettava vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomus telekuuntelun ja -valvonnan sekä teknisen kuuntelun käytöstä. Ministeriön on annettava samanlainen kertomus myös poliisilakiin perustuvasta teknisestä kuuntelusta. Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 5 §:n 2 momentin mukaan puolustusministeriön on vastavasti annettava vuosittain oikeusasiamiehelle kertomus teknisen kuuntelun käytöstä.

Sisäasiainministeriön eduskunnan oikeusasiamiehelle antama kertomus on osin edelleen puutteellinen (vrt. PeVM 3/1997 vp ja PeVM 2/1998 vp). Kertomus ei vielääkään sisällä tietoja telekuuntelun tai -valvonnan käyttämiseen haetujen lupien mahdollisesta epäämisestä. Valiokunta kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että sisäasiainministeriö ei nimenomaisesti määräkseen huolimatta ole saanut täsmällisiä tietoja tuomioistuinten vuonna 1998 mahdollisesti hylkäävistä lupapäätöksistä. Valiokunta kehottaa oikeusasiamiestä ja valtioneuvostoa kiirehtimään raportoinnin kehittämistä oikeusasiamiehen kertomuksessa esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti.

Ratkaisuista tiedottaminen ja kertomuksen kehittäminen

Eduskunnan oikeusasiamiehen kannanotoilla on tärkeä viranomaisten toimintaa ohjaava merkitys. Ohjausvaikutus ulottuu yksittäistä tapausta ja sen käsittelystä vastuussa olevia viranomaisia laajemmalle. Sen vuoksi on tärkeää, että käytettävissä on ajan tasalla olevaa tietoa oikeusasiamiehen ratkaisuista ja kannanotoista. Oikeusasiamiehen kannanotoista tiedottamiseen onkin kiinnitetty huomiota. Tärkeimmistä ratkaisuista ja kannanotoista julkaistaan lehdistötiedote, minkä lisäksi oikeudellisesti erityisen merkityksellisistä kannanotoista laaditaan Finlex-seloste. Valiokunta kannustaa oikeusasiamiestä kehittämään tiedottamista edelleen. Valiokunnan mielestä tietoverkossa julkistamisen tulisi olla

säännönmukainen yksittäisistä ratkaisuksista ja kannanotoista tiedottamisen tapa.

Oikeusasiamiehen kertomuksen sivumäärä on viime vuosina jatkuvasti lisääntynyt ja kertomus on nykyisin verraten laaja. Tähän on kertomusta edelleen kehitettäessä aiheellista kiinnittää huomiota. Eduskunnan näkökulmasta olisi perusteltua, että vuosittain annettavan kertomuksen asiasisällön painopiste olisi tapausselostusten sijasta yleisissä ja periaatteellisesti tärkeissä kysymyksissä. Oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusmiesten puheenvuorojen julkaiseminen on hyvä esimerkki tämänsuuntaisesta kertomuksen kehittämisestä. Yleisessä puheenvuorossa lainvalvojan on mahdollista vapaammin kuin yksittäisessä ratkaisussa esittää käsityksiä esimerkiksi mahdollisesti havaituista yleisistä

tai toistuvista puutteista ja kiinnittää siten eduskunnan huomiota korjaamista vaativiin seikkoihin. Kertomuksen tulee kuitenkin myös vastaisuudessa antaa havainnollinen kuva oikeusasiamiehen kyseisen vuoden virkatoimista. Tässä suhteessa olisi toivottavaa, että ylimpien lainvalvojen kertomuksiin sisältyvät tilastot laadittaisiin yhtenäisin perustein.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että tämä mietintö lähetetään sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle että hallitukselle myös valtioneuvoston oikeuskanslerin tietoon saatettavaksi.

Helsingissä 6 päivänä syyskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj.	Riitta Prusti /sd	Pekka Nousiainen /kesk
jäs.	Tuija Brax /vihr	Heli Paasio /sd
	Klaus Hellberg /sd	Osmo Puhakka /kesk
	Paula Kokkonen /kok	Arto Seppälä /sd
	Jouni Lehtimäki /kok	Ilkka Taipale /sd
	Johannes Leppänen /kesk	vjäs. Veijo Puhjo /vas
	Hannes Manninen /kesk	Pekka Ravi /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.